

КУРС “МЕТОДИКА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ” ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2. Біла книга національної освіти України. Проект. Акад. пед. наук України; за ред. В.Г. Кременя. – К., 2009. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.ipro.edu.ua/files/news/01_bila_knuga_osvity_proekt.doc
3. Білинський Р. Достроєння школи до потреб нашого господарського життя.//Перший педагогічний конгрес і проблеми розвитку освіти в Україні// Львів, – 2006. – С. 93 – 95.
4. Ващенко Г. Виховний ідеал. Брюссель, 1976. – 208 с.
5. Гнатенко П.І. Український національний характер. – К. “ДОК-К”, 1997. – С. 73 – 93.
6. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. В 2-х т. К., 1992. – Т. 1. – С. 238.
7. Костенко Л. “Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала”. Львів, Вид-во ЛНУ ім. І. Франка. – 52 с.
8. Кульчицький О. Світовідчуття українця// Українська душа. – К., 1992. – С. 54.
9. Кучма Л. Україна – не Росія. М., Время, – 2004. – 558 с.
10. Литинський В. Листи до братів-хліборобів. К., 1995. – 470 с.
11. Лозко Г. Етнологія України: Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект. – К., “Артек”, 2004. – С. 6 – 107.
12. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. К., Обереги, 2003. – 144 с.
13. Огієнко І. Рятування України. К., Наша культура і наука., 2005. – 464 с, іл. вкл.
14. Онацький Є. Українська емоційність //Нью-Йорк-Торонто, – “Ключі”, – 1956. – С. 5 – 12.
15. Смітюх Г.Є., Стрілецький В.В. Україна сакральна. Київ: Знання України, 2006 р. – 36 с. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.myslenedrevo.com.ua/studies/smitstr/08.html>
16. Соболь В. Дослідження витоків української ментальності // Слово і час. – 1992. – №8. – С. 42 – 45.
17. Степико М.Т. Буття етносу: витoki, сучасність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз). – К., Товариство “Знання”, КОО, 1998. – 251 с.
18. Стражний О.С. Український менталітет: Ілюзії. Міфи. Реальність. К.: “Книга”, 2009. – 368 с.
19. Хархаліс У.М. Риси української ментальності та їх прояв у народній обрядовості (на прикладі Закарпаття). Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/NIO_2007/Philosophia/18373.doc.htm
20. Храмова В. До проблеми української ментальності// Українська душа. – К., 1992. – С. 31.
21. Шлемкевич М. Загублена українська душа. – К.: “Фенікс”, 1992. – 168 с.
22. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. Т. 1. Львів, “Світ”, 1990. – 316 с.
23. Янів В. Українська вдача і виховний ідеал. Мюнхен-Тернопіль. – 1992. – 28 с.

Стаття надійшла до редакції 17.05.2011

УДК 378.147.88

Катерина Степанюк, старший викладач кафедри початкової освіти,
аспірантка Бердянського державного педагогічного університету

КУРС “МЕТОДИКА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ” ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається проблема формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності. Обґрунтовано новий методичний підхід до викладання курсу “Методика трудового навчання та художньої праці”.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи, методика навчання, дослідницькі уміння, проектна діяльність.

Табл. 3. Літ. 6.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства першочерговим завданням вищої педагогічної школи є досягнення узгодженості психолого-педагогічної і методичної підготовки майбутніх учителів зі стратегічними змінами у змісті та методиках навчання. Створення умов для підвищення якості педагогічної освіти та забезпечення конкурентоспроможності випускників на європейському ринку праці сприятиме не тільки

переосмисленню та доповненню вже відомих, психологічно та педагогічно обґрунтованих методик, а й конструюванню навчального процесу на основі нових ідей і технологій. З метою їх реалізації впродовж останнього десятиліття розпочато і активно проводиться масштабна, різнопланова діяльність, що охоплює законодавчі, концептуально-методологічні, управлінські, наукові та методичні аспекти модернізації вищої педагогічної освіти. Отже, на часі розробка

КУРС “МЕТОДИКА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ” ЯК СКЛADOVA ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

навчальних програм курсів у відповідності до вимог впровадження кредитно-модульної організації навчального процесу та оновлення їх змісту у контексті компетентісно орієнтованого навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи присвячені дослідження В.І. Бондар, О.Я. Савченко, Л.О. Хомич та ін. Зокрема, аспекти впровадження сучасних технологій навчання у вищій школі розглядалися в роботах Л.В. Коваль, О.В. Мірошніченко, Н.О. Павленко, Л.Є. Петухової, Г.С. Тарасенко, І.М. Шапошнікової; питання формування дослідницьких умінь розкрито дослідженнями С.П. Балашової, В.Г. Базелюка, В.М. Литовченко, О.Л. Миргородської, Н.Г. Недодатко, О.В. Рогозіної, М.І. Фалько та ін. Проте недостатньо розробленою залишається проблема формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи на якісно новому рівні, з використанням інноваційних технологій навчання. Однією з таких технологій є проектне навчання, або використання у навчальному процесі вищої школи навчальних проектів.

Мета статті – розкрити можливості курсу “Методика трудового навчання та художньої праці” у формуванні дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи на основі впровадження системи завдань проектного характеру.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи вищевикладену проблему, варто розкрити сутність поняття дослідницькі “уміння”. Означена дефініція трактується як здатність вести самостійні спостереження, досліди, пошуки, що набувається у процесі розв’язання дослідницьких задач (В.В. Успенський) [5, 140]; сукупність інтелектуальних і практичних дій, що забезпечують здатність особистості до самостійних спостережень, набуття нових знань і застосування їх відповідно до поставленої мети дослідницької або професійної діяльності (О.Л. Миргородська) [3]; здатність в умовах розв’язання навчальної проблеми застосовувати прийом відповідного методу наукового пізнання (В.І. Андрєєв) [1, 28]; комплекс професійних якостей, які забезпечують готовність студентів виконувати цілеспрямовані, аналітико-синтетичні, діагностичні, пошуково-перетворюючі дії на основі практичного застосування систематизованих знань у процесі теоретичних та експериментальних розвідок (М.І. Фалько) [6].

У контексті нашого дослідження ми

визначаємо *дослідницькі уміння* майбутніх учителів початкової школи як інтеграційний компонент особистості, який забезпечує її самовизначення та саморозвиток і характеризується розвиненим інтелектом, знаннями цілісності картини світу, вміннями здійснювати педагогічні дослідження, ефективно розв’язувати професійно-педагогічні завдання в умовах модернізації системи освіти.

На основі узагальнення існуючих класифікацій дослідницьких умінь (В.М. Литовченко, М.І. Фалько, О.Г. Чугайнова та ін.), нами визначено види дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи, які доцільно формувати у процесі професійної підготовки:

- когнітивно-операційні вміння (здатність самостійно залучати знання з різних галузей для розв’язання поставлених завдань);
- організаційно-пошукові (самостійного пошуку інформації в інформаційному полі);
- проєктивні вміння (знаходити різні варіанти розв’язання проблеми, встановлювати причинно-наслідкові зв’язки);
- комунікативно-рефлексивні (презентувати результати власної пошукової діяльності) [4, 113].

На нашу думку, формування означених груп дослідницьких умінь необхідно здійснювати протягом усього періоду навчання у ВНЗ залежно від змісту навчання та вимог до особистості майбутнього вчителя початкової школи. Така робота сприятиме здатності діяти у швидко змінюваних умовах, імпровізувати, сміливо і виважено приймати рішення у непередбачуваній ситуації при глибокому усвідомленні своєї відповідальності й обов’язку. Для цього необхідними є конструктивні перетворення змісту, форм і методів професійної підготовки у вищій школі, переорієнтація на продуктивність – уміння здійснювати проектну та дослідницьку діяльність, аналізувати явища оточуючої дійсності на основі гуманістичних культурно-освітніх орієнтацій.

На констатувальному етапі нашого дослідження ми визначили початковий рівень сформованості дослідницьких умінь. Аналіз результатів досліджень дозволяє стверджувати, що значна кількість учителів початкової ланки освіти відчувають потребу у проєктивних уміннях (43 % респондентів). Друге за важливістю місце посіли організаційно-пошукові (31 % опитаних). Потребу в когнітивно-операційних уміннях мають 17 % фахівців, а у комунікативно-рефлексивних – 9 % респондентів. Основну причину такого стану готовності студенти вбачають у недостатньому використанні інноваційних технологій в організації дослідницької діяльності. Це зумовлює

КУРС “МЕТОДИКА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ” ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

необхідність перегляду методик формування означених вище умінь, змісту і форм дослідницького потенціалу студентів.

На виконання цих завдань та з метою стимулювання учасників навчального процесу щодо підвищення якості підготовки майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності нами пропонується новий методичний підхід до вивчення курсу “Методика трудового навчання та художньої праці”. Передусім, він полягає у переорієнтації методології процесу навчання та оцінювання навчальних досягнень студентів у контексті кредитно-модульної системи організації навчального процесу, загальна мета якої – зближення вітчизняної освітньої системи з європейською.

Опрацювання курсу передбачає аудиторну (лекційні та практичні заняття), самостійну та індивідуальну роботу студентів, відповіді на питання для самоконтролю та виконання модульних контрольних робіт (див. табл. 1).

Зазначимо, що в межах курсу передбачено виконання проектів, максимально пов’язане із життєвими ситуаціями, що є найкращим засобом причування майбутніх учителів початкової школи

до самостійної діяльності, стимулює пізнавальний, емоційний і моторний розвиток, враховує потреби студентів залежно від індивідуальних і вікових особливостей, зацікавлення, дає змогу індивідуалізації та диференціації навчання, розвиває творче мислення, зміцнює пізнавальну мотивацію, інтегрує набуті раніше знання, формує дослідницькі уміння.

У зв’язку з цим нами доповнено зміст курсу “Методика трудового навчання та художньої праці” темою “Використання методу проектів на уроках трудового навчання: технічної і художньої праці” [2, 116]. У межах означеної теми передбачено лекційне, практичне заняття та виконання завдань для самостійної роботи. Слід зазначити, що змістове наповнення теми має певне обґрунтування. Завдання добиралися таким чином, щоб забезпечити формування когнітивно-операційних, організаційно-пошукових, проєктивних та комунікативно-рефлексивних груп умінь.

На формування *організаційно-пошукових умінь* було спрямоване завдання, а саме: законспектувати основні положення статей з проблем використання методу проектів на уроках трудового навчання: технічної і художньої праці.

Таблиця 1.

Тематичний план навчального модуля

№ ЗМ	Назва модуля, теми	Всього годин	Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
ЗАЛІКОВИЙ КРЕДИТ №1							
ЗМ №1	Зміст трудового навчання в контексті початкової дизайн-освіти	18	4	–	4	5	5
ЗМ №2	Навчальний предмет “Трудове навчання: технічна і художня праця” як засіб реалізації змістових ліній освітньої галузі “Технологія”	18	4	–	4	5	5
ЗАЛІКОВИЙ КРЕДИТ №2							
ЗМ №3	Методика ознайомлення молодших школярів з виготовленням виробів з паперу і картону	18	4	–	4	5	5
ЗМ №4	Особливості методики викладання розділу “Людина і природа” в початковій школі	18	4	–	4	5	5
ЗАЛІКОВИЙ КРЕДИТ №3							
ЗМ №5	Методика викладання розділу “Людина і художнє довкілля”	18	4	–	4	5	5
ЗМ №6	Технічне моделювання і конструювання в початковій школі	18	4	–	4	5	5
Усього		108	24		24	30	30

КУРС “МЕТОДИКА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ” ЯК СКЛADOVA ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Для ефективного формування означеної групи умінь майбутнім учителям початкової школи було запропоновано такий план опрацювання джерел.

План опрацювання статей, вміщених у фахових виданнях

1. Назва статті, автор, де вміщено статтю.
2. Актуальність методичної проблеми, якій присвячено статтю.
3. Основні положення статті.
4. Висновки, яких дійшов автор статті.
5. Практична цінність поданого у статті матеріалу. Де і коли він може бути використаний?

Перевірка виконаних завдань здійснювалася під час проведення практичних занять з теми “Використання методу проектів на уроках трудового навчання: технічної і художньої праці”.

Для формування *когнітивно-операційних умінь* майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності нами було розроблено такі завдання:

- запропонуйте орієнтовну тематику художніх проектів для учнів початкової школи (клас оберіть самостійно);

- визначте критерії оцінювання проектів молодших школярів з предмету “Трудове навчання: технічна і художня праця”.

Розвиток *проективних умінь* відбувався у процесі виконання завдань типу: деталізуйте етап виконання проекту (тему оберіть самостійно); визначте зміст трудової діяльності молодших

школярів. Доцільно вказати, що для формування проектних умінь майбутніх учителів початкової школи було оновлено зміст індивідуальної та самостійної роботи з урахуванням науково-дослідного характеру.

Основним чинником ефективного формування дослідницьких умінь є вплив викладача, відповідно нами було розроблено методику керівництва та організації науково-дослідної проектної діяльності майбутніх учителів початкової школи. Однією з форм роботи, що спрямована на поглиблення формування дослідницьких умінь, є самостійна та індивідуальна робота студента з курсу “Методика трудового навчання та художньої праці”.

Організація самостійної роботи передбачає визначення форм та змісту навчального матеріалу, що є предметом самостійного опрацювання студентами. Відповідно до чинних положень про організацію навчального процесу, самостійна робота студентів є однією з форм організації навчання, основною формою оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов’язкових навчальних занять час.

Самостійна робота над навчальною дисципліною включає: вивчення окремих питань теми, що передбачені навчальною програмою; підготовку до виступу на практичному занятті і забезпечує формування організаційно-пошукових та когнітивно-операційних умінь (див. табл. 2).

Таблиця 2.

Самостійна робота студентів з курсу “Методика трудового навчання та художньої праці”, її тематика та обсяг

№ ЗМ	Зміст самостійної роботи	Години
1	2	3
Змістовий модуль №1	Стан і перспективи методики трудового навчання та художньої праці у сучасній педагогічній науці. Цілі і завдання дисципліни “Методика трудового навчання та художньої праці” на сучасному етапі її розвитку. Внесок зарубіжних педагогів у методику трудового навчання і виховання в початковій школі. Методика трудового навчання та художньої праці у поглядах сучасних дослідників.	5
Змістовий модуль №2	Заняття в гуртках та інших творчих об’єднаннях для молодших школярів у позаурочний час. Гуртки як основна форма позаурочної роботи з трудового навчання та художньої праці. Характеристика тимчасових гуртків з трудового навчання.	5
	Елементи гри та змагання у гуртковій роботі з трудового навчання, її тематика і зміст.	

**КУРС “МЕТОДИКА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ” ЯК
СКЛADOVA ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Продовження таблиці 2.

**Самостійна робота студентів з курсу “Методика трудового навчання та художньої праці”, її
тематика та обсяг**

Змістовий модуль №3	Методика виготовлення колекції видів паперу. <i>Історія виникнення паперу. Види паперу і картону. Формати паперу і картону. Застосування картону і паперу в різних галузях промисловості.</i>	5
Змістовий модуль №4	Особливості виготовлення сюжетних композицій з природних матеріалів. <i>Особливості застосування природних матеріалів на уроках трудового навчання в початковій школі. Технологія виготовлення художніх виробів із соломки. Особливості виготовлення об'ємних виробів із природних матеріалів.</i>	5
Змістовий модуль №5	Конструювання одягу на уроках трудового навчання: технічної та художньої праці в початковій школі. <i>Історія народного одягу. Розкрюювання і шиття тканини. Особливості виготовлення виробів із текстильних матеріалів на уроках трудового навчання в початковій школі.</i>	5
Змістовий модуль №6	Конструювання виробів з різних матеріалів на уроках трудового навчання: технічної і художньої праці в початковій школі. <i>Характеристика матеріалів, що використовуються для технічного моделювання. Послідовність виконання монтажних операцій учнями початкових класів.</i>	5
Усього		30

Індивідуальна робота має науково-дослідний характер і передбачає безпосередню участь студента у виконанні творчих індивідуальних завдань. У процесі індивідуальної роботи створюються умови для якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально-спрямований розвиток їх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність.

Участь у науково-дослідній роботі зумовлює комплексний підхід до визначення специфіки індивідуального науково-дослідного завдання, яке передбачає: створення творчого проекту (портфоліо) за визначеною темою та виготовлення виробів, які є об'єктами навчальної праці в програмі “Трудове навчання: технічна і художня праця”.

Індивідуальна робота зі студентами проводиться за окремим графіком, затвердженим деканатом факультету. Одним із видів індивідуальної роботи студентів є індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) проектного характеру. Оцінювання ІНДЗ є обов'язковим компонентом загальної підсумкової рейтингової оцінки. Наведемо зміст тем індивідуальної роботи (див. табл. 3).

Формування *комунікативно-рефлексивних умінь* здійснювалося протягом вивчення усіх тем курсу та на кінцевому етапі виконання індивідуальної роботи.

Висновки. Отже, курс “Методика трудового

навчання та художньої праці” розкриває широкі можливості для формування у майбутніх учителів початкової школи дослідницьких умінь у процесі проектної діяльності. Поєднання теоретичної, методичної та практичної підготовки студентів сприятиме їх становленню як дослідників.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у доповненні змісту нормативного навчального курсу “Методика викладання освітньої галузі “Людина і світ” завданням проектного характеру з метою формування дослідницьких умінь.

1. *Андреев В.И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития / Валентин Иванович Андреев. – 2-е изд. – Казань: Центр инновационных технологий, 2000. – 608 с.*

2. *Методика трудового навчання та художньої праці: навч. посіб. [для студ. вищ. пед. навч. закладів напряму підготовки 6.010102 [Початкова освіта], вид. 2-ге перероб. і дон. / Алла Крамаренко, Катерина Донських. – Донецьк: Ноулідж, 2010. – 285 с.*

3. *Миргородська О.Л. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів географії у процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.Л. Миргородська. – К., 2008. – 22 с.*

**КУРС “МЕТОДИКА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ” ЯК
СКЛADOVA ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Таблиця 3.

**Індивідуальна робота студентів з курсу “Методика трудового
навчання та художньої праці”, її тематика та обсяг**

ЗМ	Зміст індивідуальної роботи	Години
1	2	3
Змістовий модуль №1	Організація роботи над виконанням індивідуально-дослідного завдання. <i>Визначення теми і мети, постановка завдань. Планування роботи над виконанням проекту. Визначення шляхів вирішення проблеми.</i>	5
Змістовий модуль №2	Збір інформації з теми ІНДЗ та її аналіз. <i>Визначення джерел інформації і методів її збору. Спостереження, робота з літературою, анкетування, експеримент. Конспекти літературних джерел.</i>	5
Змістовий модуль №3	Написання реферату за темою творчого проекту.	5
Змістовий модуль №4	Складання розгорнутого плану-конспекту уроку за темою творчого проекту.	5
Змістовий модуль №5	Виготовлення об’єктів праці, технологічних карток, ілюстративного матеріалу до уроку.	5
Змістовий модуль №6	Оформлення звіту про виконання ІНДЗ. Висновки, презентація та захист портфоліо.	5
Усього		30

4. Степанюк К.І. *До питання структури дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи* / К.І. Степанюк // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Вин. 189. – ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2010. – Ч. 1. – С. 110 – 114.

5. Успенский В.В. *Школьные исследовательские задачи и их место в учебном процессе: автореф. на соискание науч. степени, канд. пед. наук:*

13.00.01. / Успенский Виктор Валентинович. – М., 1967. – 20 с.

6. Фалько М.І. *Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах освіти: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук:* 13.00.02 “Методика музичного виховання” / М.І. Фалько. – К., 2005. – 19 с.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2011

Джерела мудрості

“Розум – не що інше, як добре організована система знань”.

*Костянтин Ушинський.
видатний педагог-класик*

“Розумова праця чи не найважча праця для людини. Мріяти – легко й приємно, але думати важко”.

*Костянтин Ушинський
видатний педагог-класик*

